

cere uoluntatem suam, sed uoluntatem eius qui misit eum, & deus clarificauit eum in semetipso. **Vi** natura humana, in qua est filius hominis, quae a uerbo aeterno suscepta est, etiam immortalitate aeternitate donetur. **Et continuo, inquit, clarificabit eum.** Resurrectione scilicet sua: non sicut nostra in fine seculi, sed continuo futura.

PASSIO DOMINI

nostri Iesu Christi secundum Iohannem. **Feria sexta Parasceues. Ioh. XVIII.**

In illo tempore Egressus Iesus cum discipulis suis transtorrentem Cedron. Et rel.

Kesep genitiuus pluralis est in graeco, quod potest latine cedrorum dici. Tunc appropinquauit tempus, de quo Psalmista legitur: **De torrente in uia biber, id est, in uia huius uitae de torrente passionis bibit, propterea exaltabit caput.** quod Apostolus ita exposuit: **Christus obediens patri usque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & *Philip. 2.*** deus exaltauit illum. **Ubi erat hortus, in quem introiit ipse, et discipuli eius.** Bene in horto miseriae nostrae comprehensus est, ut nos in hortum beatitudinis suae induceret. Igitur in horto deliciarum, id est, in paradiso primus pater humani generis peccauit, & inde eiectus est in hanc uallem lachrymarum. **Ideo Christus secundus Adam se in horto compre-**

hendi noluit, ut peccatum, quod in horro paradisi, & hortus deliciarum interpretatur, primus homo commisit, deleteretur. **Sciebat autem et Judas, qui tradebat eum, locum: quia frequenter Iesus conuenerat illuc cum discipulis suis.** Hoc quod narrat ingressum dominum cum discipulis suis in hortum, non continuo factum est, cum eius illa finita esset oratio, de cuius uerbis ait: **Hæc cum dixisset Iesus, sed alia quædam sunt interposita, quæ ab isto prætermissa apud alios euangelistas leguntur, sicut hic inueniuntur multa, quæ illi similiter in sua narratione tacerent.** Ad hoc uero ualeat, quod dictum est: **Hæc cum dixisset Iesus, ut non eum ante opinemur uenire in hortum, quam illa uerba finiret & illam orationem, quæ legitur.** [Et Judas qui tradebat eum, sciebat locum,] Ordo uerborum est: **Sciebat locum qui tradebat eum, quod frequenter Iesus, inquit, conuenerat illuc cum discipulis suis.** Ibi ergo lupus ouina pelle contextus, & inter oues alto patrisfamilias consilio toleratus, didicit, ut ad tempus exiguum dispergeret gregem, in fidijs appetendo pastorẽ. **Judas ergo (inquit) cum accepisset cohortem, & p̄nificibus & pharisæis ministros, uenit illuc cum laternis & facibus & armis.** Cohors non ludæorum, sed militum fuit. A præfide itaque intelligatur accepta tanquam ad tenendum reum, seruato ordine legitimæ potestatis, ut nullus tenentibus auderet obistere. Ideo tanta manus inimicorum congregata est, ut nullus apprehendentibus, uel contradicere, uel defendere lesum auderet. Ita quippe eius abscondebatur potestas, & obtenderetur infirmitas, ut hæc inimicis necessaria uiderentur aduersus eum. Bene utens bonus malis,

& faciens bona de malis. Jesus autem sicut euangeliſta ſecutus adiunxit, ſciens omnia quæ ventura erant ſuper eum. Sciebat & uoluit ut comprehenderetur: quia ad hoc uenit in mundum, ut hoc fieret quod uoluit. Proceſſit. & dixit: Quem quaeritis? Proceſſit paratus ad paſſionem, & interrogas quem quaerent, non quaſi ignarus eorum uoluntatis, ſed ut ſcirent ipſum eſſe quæ quaerent. Reſpoderunt: Jeſum Nazarenum. Jeſus Nazarenus dicebatur, quia in Nazarethi nutritus eſt, ut impleretur propheta: Quonia Nazareus uocabitur. Dicit eis: Ego ſum. Non abſcondit ſe, ſed oſtendit, quia uoluntate ſua poſuit animam ſuam pro mundo. Stabat autem et Judas qui tradebat eum, cum ipſiſ. Utergo dixit eis: Ego ſum, abierunt retrorſum, & ceciderunt in terram. Vbi tunc militum cohors & miniſtri principum ac phariſæorum: ubi terror & munimen armorum? Nempe una uox dicens, Ego ſum, tantam turbam odijs ferocem, armisq; terribilem, ſiue ullo telo percuffit, repulit, & ſtrauit. Deus enim latebat in carne, & ſempiternus dies, ita membris occultabat humanis, ut lateris & facibus quaerereſ occidēdus à tenebris. Ego ſum, dicit, & impios deiecit, Quid iudicatur? faciet, q iudicā dus hoc fecit: Quid regnaturus poterit, q moriturus hoc potuit: Et nūc ubiq; per euāgelii [Ego ſum] dicit Chriſtus, & à Iudeis expectatur Antichriſt, ut retro redeat, & in terram cadant. Quare qui uenerūt ad comprehendendum non tenuerunt, à quo audierunt, Ego ſum? Quia antea non potuerūt, quā uoluiffet ille, qui ait: Ego ſum. Illi quaerebant eum cōprehendere & occidere, ille quaerebat eos redimere & uiuificare;

propter quod uenit ad nos. **Ostēdit** quarentibus potestatem, quia habuit in potestate animam suam ponere, quando posuit, hora passionis ostendit, ut nostram redemptionis impleretur mysterium. **Iterum ergo eos interrogauit: Quem quæritis? Si quæritis, quare non apprehenditis, nisi quia non est in uestra potestate apprehēdēdi hora, sed in eius quæritur ut apprehēdatur? Illi autē dixerunt. Jesum Nazarenum. Respondit Jesus: Dicit vobis, quia ego sum. Si ergo me quæritis, sinite hos abire. Inimicos uidete, & hoc faciunt quod iubet: sinite hos abire, quos non uult perire. Nunquid autem non erant postea morituri? Cur ergo si tunc morerentur, perderet eos, nisi quia nondum in eum sic credebant, quomodo credunt quicumque non pereunt? **Simon ergo Petrus habens gladium, eduxit eum, & percussit pontificis seruum, & abscidit eius auriculam dexteram. Erat autem nomen seruo Malchus.**] Solus hic euangelista etiam nomen serui huius expressit, sicut Lucas solus, quod eius auriculam dominus tetigerit, & sanauerit eum. Malchus autem interpretatur regnaturus. Quid ergo auris pro domino amputata & à domino sanata, significat, nisi auditum amputata uetustate renouatum, ut sit in nouitate spiritus, & non in uetustate literæ? Quod cui præstitum à Christo fuerit, quis dubitet regnaturum tunc esse cum Christo? Seruus dictus est, propter seruitutem legalem: sanatus autem dicitur, propter euangelicam libertatem. Factum tamen Petri dominus improbauit, & progredi ultra prohibuit, dicens: **Mitte gladium tuum in uaginam. Calicem quem dedit mihi pater, non bibam.****

† SECUNDVM MARCVM 705

filium. Non bibam illum, interrogatiue, uel inrepar-
tine legendum est, quasi dixisset: nonne bibam illum
calicem, quem pater mihi bibere præcepit? Quare re-
sistere uoluntati uis omnipotentis patris, imò & sa-
lutis tuæ calici? In suo q̄ppe facto ille discipulus ma-
gistrum defendere uoluit, nescius adhuc dispensatio-
nem paternæ uoluntatis, quod ex hoc fieri uenturū
uoluisset. Quod autem à patre sibi dicit datum cali-
cem passionis, profecto illud ē, quod ait Apostolus: **Rom. 8**
Si deus pro nobis, quis cōtra nos? Qui filio proprio
non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum.
Verum autor huius calicis est, etiā ipse qui bibit. un-
de idem Apostolus ait: **Christus dilexit nos, & tradi- Istaig. 9**
dit semetipsum pro nobis oblationē & hostiā deo,
in odorem suauitatis. **Cohors ergo tribunus,**
et ministri Iudeorum cōprehenderunt Je-
sūm et ligauerunt eum. Comprehenderunt, ad
quem accesserunt: quoniā dies ille, illi uero tenebræ
permanserunt, nec audierunt, **Accedite ad eum, & il-**
luminamini. Tunc autem, quando illo modo eum
comprehenderunt, tunc ab eo longius discesserunt.
Et ligauerunt eū, à quo solui potius uelle debuerūt.
Postquam persecutores tradente Iuda comprehen-
sum dominum ligauerunt, qui nos dilexit, & tradi-
dit semetipsum pro nobis, & cui pater nō pepercit,
sed pro nobis omnibus tradidit eum, **adduxerunt**
ad Annam primum. Nec enim Iohannes istam ra-
cet causam, quare hoc fecissent, dicens: **Erat enim**
socer Caiphæ, qui erat pontifex anni illius.
Erat autem Caiphæ qui consilium dedit Iudæis, quia
expedit unum hominē mori pro populo.] Ductus
est ad Annam primum, & postea ad Caipham, ut cō

gnatio sanguinis, sceleris eos faceret cōsortes. Moysē iubente praeceptum erat, ut pontifices patribus succederent, ut generationis in sacerdotibus series conseruaretur. Refert Iosephus istum Caiphā unius tm̄ anni ab Herode precio redemisse sacerdotium. Non est ergo mirū, si iniquus pōtifex, iniquum iudicaret. Sape qui per auariciam ad sacerdotium accedit, per iniusticiam uersatur in eo, ut sceleratum initium funesto fine consummetur. **Sequebatur autē inquit Iesum Simon Petrus et alius discipulus.** Quisnā sit iste discipulus, nō temere afirmandum est, quia tacetur. Solet autē idem Iohannes ita se significare, & addere, quē diligebat Iesus. Fortassis ergo & hic ipse est, qui iuxta crucē Iesu stabat, cui ille matris cōmendauit custodiam. Dicit & Matthaeus de Petro: [Petrus sequebatur eum à longe.] Sequebatur dñm à longe, qui erat eum negaturus: [ut uideret finem] uel amore magistri, uel humana curiositate scire cupiens, quid pontifex iudicaret de Iesu, utrum eum neci addiceret, an flagellis cæsum dimitteret. **Discipulus autem, inquit, ille erat notus pontifici, et introiuit cum Iesu in atrium pontificis. Petrus autē stabat ad ostium foras.** Foras autem stabat, q̄ negaturus erat dominum: nec erat in Christo, qui Christum confiteri non fuit ausus. **Eriuit ergo discipulus alius qui erat notus pontifici, & dixit ostiariæ, & introduxit Petrum.** Dixit ergo Petro ancilla ostiaria: Nūquid & tu ex dñi discipulis es hoīs isti? Dixit ille. Nō sum. Hic agnoscitur q̄ uerū sit, quod ueritas paulo ante ait: Quia sine me nihil potestis facere. Ecce columna fortissima ad unius auræ impulsam tota cōtremit. Vbi illa pro-

mittentis audacia, & de se plurimum præsumentis:
Vbi sunt uerba illa, quãdo ait: **Quare nõ possum se-**
qui te modo? Animam meã pro te ponam: Hoc non
est sequi magistrum, se negare discipulum esse. Sic ne
pro domino anima ponitur, ut hoc ne fiat, uox ancil-
læ formidetur: Sane hoc loco cõsiderandũ est, quã-
periculosum sit Christiano, Christianum se esse nega-
re. Non enim Petrus in hoc loco dixit se Christũ nega-
re, sed discipulum Christi, tamẽ ipse Christus an-
te prædixit: **T**er me negaturus es. Qui enim discipu-
lum se Christi negauit esse, **CHRISTVM** nega-
uit. Similiter, qui se Christianum negat esse propter
aliquem timorem, etiam Christũ negat. **Stabant**
autẽ serui 7 ministri ad prunas, quia frigus
erat. 7 calefaciebant se. Frigus erat infidelitatis in
cordibus illorum, intantũ etiam, ut ille princeps apo-
stolorũ in eo frigore torpescat, quia necdũ calore san-
cti spiritus inflammatus fuit: in quo non solum ipse
iterum post acceptum sancti spiritus donum non ti-
muit Christum coram imperatore & populo Roma-
no confiteri, sed etiam pueri imberbes, & puellæ san-
cti spiritus calore inflammati, Christum publice us-
que ad mortem confitebantur, & pro eo mori non
metuebant, quem clauiger cæli confiteri ad unius an-
cillæ uocẽ formidauit. **Pontifer ergo interroga-**
uit Jesum de discipulis suis, et de doctrina
eius. Non cognoscendæ ueritatis amore interroga-
uit, sed ut causam inueniret, qua etiã accusari posset,
& tradi Romano p̃sidi ad damnandum. **Respon-**
ditei Jesus: Ego palã locutus sum mundo.
ego semper docui in synagoga in tẽplo. quo
oẽs Iudæi cõuenerant, 7 in occulto locutus

sum nihil. Quid est quod palam se dicit loqui & in occulto nihil loqui, dū alias apostolis dixit, cū per parabolas turbis loqueret, Vobis datū est nosse mysteriū regni dei, ceteris autē in parabolis. Intelligendum est ita eum dixisse: [palam locutus sum mundo,] Jac si dixisset, Multi me palam audierunt loquentem, & rursum non erant palam. Ipsum etenim palam, quodam modo erat palam, & quodam modo nō erat palam. Palam quippe erat, quia multi audiebant, & rursum non erat palam, quia non intelligebant. Et quod seorsum discipulis loquebatur, non in occulto utiq; loquebatur. Quis namq; in occulto loquitur, qui coram tot hominibus loquitur, cum scriptū sit, In ore duorum uel trium testiū stabit omne uerbum, praesertim si hoc loquitur paucis, quod per eos uellet in nosciscere multis. Ergo & hoc ipsum, quod ab eo dictum uidebatur occulte, quodammodo nō dicebatur in occulto. Quia non ita dicebatur, ut ab his quibus dictum fuerat taceretur, sed ita potius, ut usquequaq; praedicaret. **Quid me interrogas: Interroga eos qui audierunt, quid locutus sum ipsis. Ecce hi sciūt quae dixerim ego.** Quasi dixisset, Quid me interrogas, a quo ueritatem audire nō desideras, sed quem damnare cupis? Interroga magis eos, de quorum dictis non habeas inuidiam. Ita temperauit dominus suam responsionem, ut nec ueritatem tacere, nec se defendere uideretur. **Hæc autē cum dixisset, vnus assistens ministrorum, dedit alapan Jesu, dicens: Sic respondes pontifici? Hic impleretur quod prophetaū est de eo: Dedi maxillas meas percutientibus. Percussit eum quasi reum responsionis, se ille iniuit & percussus manus**

Mat. 50

te respondit: **Si male locutus sum, testimoni-**
um perhibe de malo. Omnis itaque qui cōtra ue-
 ritatem loquitur, male loquitur: si ego autem uerita-
 tem non dixi, da testimoniū contra me, in quo men-
 daciū dixiſsem. **Si autē bene, i. uere, quid me cæ-**
dis? Quid in ista responsione uerius, manuetius,
 iustius? Si cogitemus quis acceperit alapam, nonne
 uellemus eum qui percussit aut cælesti igne cōsumi,
 aut terra deliſcente sorberi, aut correptum dæmo-
 nio uolitari? Quid enim horum per potentiam non
 poruisset, per quem factus est mundus, nisi patienti-
 am nos docere maluisset, à quo uincitur mūdus? For-
 te aliquis hic dicit, quare alteram maxillam percuti-
 enti non daret. **Secundum præceptum suum itaque**
non solum alteram dedit maxillam percutienti, sed
etiam totum corpus suum ad crucifigendum tradi-
dit. Et magis uult præcepta sua dominus in cordis
 tranquillitate seruare, quàm in corporis ostentatio-
 ne demonstrare. **Et misit eum Annas ligatum**
ad Caiphā pontificem. Hi duo Annas & Cai-
 phas principes fuerunt sacerdotum, & per uices an-
 nuas sacerdotium administrabāt: & erat tunc annus
 Caiphæ, cum passus est Christus. Et credendum est,
 secundum uolūratem Caiphæ factum esse, ut prius
 duceretur ad Annam, ut minoris culpæ uideretur, si
 alterius quoq; cōsacerdotis sui dānaretur sententia.
 Sed cū dixisset euangelista, quod eum ligatū miserie
 Annas ad Caiphā, reuersus est ad locum narratio-
 nis, ubi reliquerat Petrum, ut explicaret quod in do-
 mo Annæ de trina eius negatione contigerat. **Erat**
autem, inquit, Simon Petrus stans, et cale-
faciens se. Hoc recapitulat, quod ante iā dixerat,

deinde quæ secuta sunt, iungit. **Dixerunt ergo ei: Nunquid et tu es discipulus eius es? Negavit ille, et dicit: Non sum.** Iam semel negauerat ad ancillæ uocem, ecce iterum eodem timore perterritus dixit, uel negauit. Deinde ut tertia quoque negatio perficeretur, & in eo uerbum dei prædicentis impletur, **Dicit ei unus ex seruis pontificis, cognatus eius, cuius abscidit Petrus auriculam: Nonne ego te uidi in horto cum illo? Iterum ergo, sicut antea, negavit Petrus, & statim gallus cætauit.**]
Ecce medici est completa prædictio, ægroti conuicta præsumptio. Non enim factum est quod iste dixerat: Animam meam pro te ponam, sed factum est quod ille prædixerat, Ter me negabis. Sed hæc trina negatio timoris, trina confessione amoris diluitur. Necdum fuit amor, qui foras mitteret timorem: sed adhuc timor seruilis ualuit in corde eius: sed necdum respexit eum, qui hæc prædixit ei: sed hoc magna dei dispensatione gsteū esse credere debemus, quatenus ille, cui oues suas ad patrē rediēs Christus cōmendaturus erat, per suā disceret fragilitatē alijs misereri, & fratrū culpas ignoscere, dum suū recordaretur peccatum: & aliorum compati possit fragilitati, qui sui casus ignarus non esset. Peracta itaq; trina hac negatione Petri, reuersus est euangelista ad ordinē narrationis suæ, ubi eā reliquerat. **Adducunt ergo Iesum ad Caiphā in prætorium. Ad Caiphā quippe ab Anna collega & focero eius dixerat missum. Sed si ad Caiphā, cur in prætorium: quod nihil aliud uult intelligi, quā ubi præses Pilatus habitabat, aut damnationis Christi causa Caiphā perrexit in prætorium ad Pilatū, aut Pilatus in domo Caiphā**

prætorium habebat. Et tanta fuit amplitudo, ut utroque capere potuisset, & seorsum habitantem dominum suum, & seorsum iudicem ferret. Ecce quanta est sollicitudo sacerdotum in malo, tota nocte uigilauerunt, ut homicidium facerent. Erat autem mane. Et ipsi, id est, qui ducebant Iesum: non introierunt in prætorium, hoc est, in eam partem domus, quam Pilatus tenebat. Si ipsa domus erat Caiphæ, cur autem non introierunt in prætorium? Exponens causam, ut non contaminarentur, inquit, sed ut manducarent pascha. Dies enim agi cœperat azymorum, quibus diebus cōraminatio illis erat in alienum habitaculum intrare. Omnia & stulta cæcitas, habitaculo uidelicet alieno se uiolari putauerunt, & non proprio scelere inquinari se uidebant. Alienigenæ iudicis domo contaminari timebant, & fratris innocentis sanguine non timebant. Sciendum est, quid sit inter pascha & dies azymorum, Pascha dicebatur proprie dies illa, in qua agnus ad uesperam quartadecima luna occidebatur, septem dies sequentes, dies azymorum dicebatur. Dies azymorum fuerunt, in quibus nihil fermentatum in domibus illorum debuit inueniri: sed tamen dies paschalis inuenitur inter dies azymorum nominari, ut in alio euangelio legitur: Prima autem die azymorum accesserunt discipuli ad IESVM, dicentes: Vbi uis panis tibi manducare pascha? Sequitur. Eriit ergo Pilatus ad eos foras, et dicit: Quam accusationem affertis aduersus hunc hominem? Responderunt et dixerunt ei: Si non esset hic malefactor, non tibi tradidissemus eum. Hunc enim morem habebant Iudæi, ut quem

morte dignum diiudicarent, uinctum eum praesidi traderent. Interrogentur, atque respondeant ab immunis spiritibus liberati, languidi sanati, leprosi mundati, surdi audientes, muti loquētes, caeci uidentes, mortui resurgentes, utrum sit malefactor Iesus. Sed ista dicebant, de quibus per prophetam ipse praedixerat: **Retribuebant mihi mala pro bonis. Dicit ergo eis Pilatus: Accipite eum vos, et secundum legem uestram iudicate eum.** Iustus fuit illis iudex gentilis. Quasi diceret: Legem habetis, & secundum legem uestram iudicate eum: uos melius nostris quid de talibus uestra lex iudicet: secundum quod iustum sciatis, iudicare. **Dixerunt ergo Iudaei: Nobis non licet interficere quenquam.** Quid est quod loquitur insana crudelitas? an non interficiebatur, quem interficiendum offerebant? An non forte interficiebant, dum clamabant, **Crucifige crucifige!** Quid est quod dixerunt, **[Nobis non licet interficere quenquam,]** dum lex mandat homicidas, adulteros, & talium reos scelerum occidere uel lapidare, nisi forte hoc ideo dixissent propter sanctitatem diei festi, ut non liceret eis secundum legem in die festo occidere hominem, ob cuius diei festi uenerationem etiam praetorium iudicis intrare noluerunt? Quomodo o Iudaei, o falsi Israelitae non occidistis eum, quem apprehendistis, quem duxistis, quem praesidi tradidistis, quem crucifigi poposcistis? Audite quod contra uos est, & iam Propheta clamabat: **Filii hominum, dentes eorum arma & sagittae, & lingua eorum machaera acuta. Ecce quibus armis, quibus sagittis, qua machaera iustum interfecistis.** Deinde sequitur euangelista: **Uersus sermo Iesu impletur, quem dixit, signifi-**

psalm. 76

cans qua esset morte moriturus. Itaq; intelligē
dum est dominum hoc significare non aliam mortē
crucis, sed illam mortem, qua Iudæi eū gentibus tra-
debant ad occidendum, minore tamen scelere, quā
Iudæi, qui se isto modo ab eius interfectione uelut
alienos facere uoluerunt, non ut eorum innocentia,
sed ut dementia monstraretur. Sequitur: **Intro-
iit iterum in prætorium Pilatus, et uocauit
Iesum, et dixit ei: Tu es rex Iudæorum?** In
his uerbis ostēdit Pilatus hoc Iudæos obieciſſe ei cri-
minis, ut diceret se regem esse Iudæorum. **Respon-
dit Iesus: A remetipſo hoc dicis, an alij tibi
dixerunt de me?** Sciebat utique dominus, & quod
ipse interrogabat, & quod ille responsurus fuit: sed ta-
mē dici uoluit, non propter se, qui omnia sciebat, sed
propter nos, ut scriberetur, quod nos scire uoluit. **Re-
spōdit Pilatus: Nūquid ego Iudæus sum?**
**gens tua, et pontifices tui tradiderunt te mi-
hi. Quid fecisti?** Abstulit à se suspicionem, qua pos-
set putari à semetipſo dixisse, quod Iesum regem die-
xerat esse Iudæorum, id se à Iudæis accepisse demon-
strans, dicendo: **Quid fecisti?** Satis ostēdit, illud ei, p-
crimine obiectum, tanquam diceret: **Si regem te ne-
gas, quid fecisti, ut tradereris mihi?** Quasi mirum nō
esset, si puniendus iudici traderetur, qui se diceret re-
gem esse. **Si autem hoc non diceret, quærendum ab il-
lo esset, quid aliud forte fecisset, unde tradi iudici di-
gnus esset?** **Respōdit Iesus: Regnum meum
non est de hoc mundo. Si ergo hoc mundo es-
set regnum meum, ministri mei utiq; decerta-
rent, ut non traderer Iudæis. Nunc autem
regnum meum non est hinc. Hoc est quod bon^o**

magister scire nos uoluit. Sed prius nobis demonstranda fuerat uana hominum de regno eius opinio, siue gentium siue Iudæorum, à quibus id Pilatus audierat: quasi propterea fuisset morte plectendus, quod illicitum affectauerit regnum, uel quoniam solent regnari inuidere regnantes. Poterat autem dominus, quod ait, [Regnum meum non est de hoc mundo,] ad primam interrogationem præsidiis respondere, ubi dixit, [Tu es rex Iudæorum?] Sed eum uicissim interrogans, utrum hoc à semetipso diceret, an audisset ab alijs, illo respondente, ostendere uoluit, hoc sibi apud illum fuisse à Iudæis uelut crimen obiectum, patefaciens nobis cogitationes hominum, quas ipse nouerat quoniam uanæ sunt. Quod uero ait, [Regnum meum de hoc non est mundo,] id est, in hoc mundo. Audite omnes reges terrarum: non uenit Christus regnum tollere, sed dare: non minuere, sed augere. Regem se, non contra dixit, sed carnaliter in hoc mundo se regnare non dixit. Quid est enim eius regnum, nisi credentes in eum? Quod tradet regnum deo patri in fine seculi, id est, adducet ad deum patrem, ut sine fine regnet cum illo. Sed ut hoc probaret, ut regnum eius de hoc mundo non esset, adiecit: [Si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei utique decertarent, ut non traderer Iudæis.] Non ait, Nunc autem regnum meum non est hic: sed non est hinc. Hic est enim regnum eius usque in finem seculi, sed in sanctis suis, de quibus dixit in alio euangelio: Regnum dei intra uos est. Nam regnum dei, sancta ecclesia est: unde & ad sanctam Mariam angelus ait: Et regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. spiritale regnum, quo in cælis regnat, demonstrare uolens, non carnale, quod scilicet

pe impij habent in hoc mūdo. De regno quippe suo dicit paulo ante: De mundo non estis, sed ego uos de mundo elegi. Dixit itaq; ei Pilatus: Ergo rex es tu? Respondit Iesus: Tu dicis quia rex sum ego. Non quia te regem timuit confiteri, sed, Tu dicis ait, ut & uerum diceret, & sermo eius calumniae non pateret. Dictum est, Tu dicis, acsi diceret: Carnalis carnaliter dicis. Deinde subiungit, Ego in hoc natus sum, & ad hoc ueni in mundum, ut testimonium perhibeam ueritati. Non est producenda huius pronomini syllaba, quod ait: In hoc natus sum, tanquam dixerit: In hac renatus sum: sed corripienda, tanquam dixerit: Ad hoc natus sum, uel uel ob hoc natus sum, sicut ait: Ad hoc ueni in mundum. In graeco nanque euangelio nihil est huius locutionis ambiguum. Vnde manifestum est, eum tēporalem natiuitatem suam hic commemorasse, qua incarnatus uenit in mundum: non illam sine initio, qua deus erat, per quam pater condidit mundum: utique nascendo de uirgine, ut testimonium perhibeat ueritati. Sed quia non omnium est fides, adiunxit atque ait: Omnis qui est ex ueritate, audit meam uocem. Audit utique interioribus auribus, id est, obedit meae uoci, quod tantundem ualeret, q̄si diceret, Credit mihi. Cum itaque Christus testimonium perhibet ueritati, profecto testimonium perhibet sibi: eius quippe uox est, Ego sum ueritas. Hic commendat gratiam, per quam uocati sumus. Ait itaque: [Omnis qui est ex ueritate, audit uocē meam.] Non ideo est ex ueritate, quia eius audit uocem, sed ideo audit, quia ex ueritate est, id est, quia hoc illi donum ex ueritate collatum est. Quod

quid est aliud, quam donāte Christo credere in Christum? Sequitur: **Dicit ei Pilatus: Quid est veritas?** Nec expectauit audire quid responderet ei Iesus, quia forte dignus nō fuit audire, sed **cum hęc dixisset, iterum erūt ad Iudæos, et dixit eis: Ego nullam inuenio in eo causam.** Est cōsuetudo uestra, ut unum dimittā uobis in pascha. Vultis ergo dimittam uobis regem Iudæorum?] Credo cū dixisset Pilatus, **Quid est ueritas, in mentem illi uenisse continuo cōsuetudinem Iudæorum, qua solebat eis dimittere unum in pascha: & ideo non expectauit, ut audiret ab Iesu, quid esset ueritas, ne mora fieret, cum recoluisset morē, quo possit eis per pascha dimitti.** Hęc uero cōsuetudo dimittendi fortassis propter pascha apud Iudæos remansit, & memoriam liberationis illorum ex Aegypto: quia in pascha liberati sunt a seruitute. Sed omnes audiētes clamauerūt rursus omēs, dicentes: **Non hunc, sed Barrabā. Erat Barrabas latro.** Barrabas iste filius magistri eorū interpretatur, id est, diaboli, qui magister fuit uel huic latroni in scelere suo, uel Iudæis in impietate p̄fidie suæ. Non reprehendimus o Iudæi, quod per pascha liberatis nocentem, sed quod occidistis innocentem. Quod tamen nisi fieret, uerum pascha non fieret. Sed umbra ueritatis à Iudæis errantibus tenebatur, & mirabili dispēsaione diuinæ sapientiæ per homines salaces eiusdem umbræ ueritas implebatur. Quod ut uerum pascha fieret, Christus uelut ovis immolabatur. **Tunc apprehendit Pilatus Iesum, et flagellauit.** Hoc Pilatus non ob aliud fecisse credendus est, nisi ut eius iniurijs Iudæi satiari, sufficere sibi existimarent, & usq; ad eius mortem sauire desiste-

rent. Ad hoc pertinet, quod idem præses cohortē suam permisit facere, quæ sequuntur: **Et milites placentes coronam de spinis, imposuerunt capitibus eius.** Et ueste purpurea circumdederunt eū. Et ueniebant ad eum, & dicebant: **Aue rex iudæorum.** Et dabant ei alapas.] Sic implebantur, quæ prædixerat de se Christus: sic martyres ad omnia informabatur, quæ persecutoribus libuisset facere, perferenda: sic paululum occultabatur tremenda potentia, quæ commendabatur prius imitanda patientia: sic regnū, quod de hoc mundo non erāt, superbū mundū nō atrocitate pugnandi, sed patiendī humilitate superauit. Sic illud granū multiplicandū seminabat pœna horribili, ut postea pullularet in gloria. **Exiit iterū Pilatus foras, dixit eis: Ecce adduco eū uobis foras, ut cognoscatis, quia in eo nullam causam inuenio.** Exiit ergo Iesus portans spineam coronam, & purpureum uestimētum, & dicit eis: **Ece homo.**] Hinc apparet, non ignorante Pilato hæc à militibus facta, siue iusserit ea, siue permiserit, illa scilicet causa quam supra diximus, ut hæc eius ludibria inimici libentissime uiderent, & ulterius sanguinem non sitiarent. Egre diebatur ad eos Iesus, portans spineam coronam, & purpureum uestimētum: non clarus imperio, sed plenus opprobrio. [**Et dicit eis: Ecce homo.**] Si regi inuidetis, iam parcite, quia deiectū uidetis. Flagellatus est, spinis coronatus est, ludibrio sa ueste amictus est, amaris conuitijs illusus est, alapis cæsus est, feruet ignominia, frigescat inuidia, sed non frigescit, inardescit potius & increfcit. **Cum ergo uiderent eum pōtiffices & ministri, clamabant, dicentes: Crucifige crucifige eum. Di-**

rit eis Pilatus: Accipite eum vos, et crucifi-
gite. Ego enim non inuenio in eo causam. Respon-
 derunt Iudæi, Nos legem habemus, & secundum le-
 gem debet mori, quia filium dei se fecit.] Ecce alte-
 ra maior inuidia: parua illa quippe uidebatur, uelut
 neutrum sibi Iesus mendaciter usurpauit, sed utrunq;
 uerū est: & unigenitus dei filius est, & rex à deo consti-
 tutus super Sion montem sanctū eius: & utrunq; nūc
 demonstraret, nisi quanto erat potentior, tanto mal-
 let esse patientior. **Cum ergo audisset Pilatus**
hoc verbū, magis timuit. Et ingressus ē praeto-
 rium iterū, & dixit ad Iesum: Vnde es tu? Iesus autem
 responsum non dedit ei.] Hoc silētium dñi nostri Ie-
 su Christi non semel factū, collatis omnium euange-
 listarū narrationibus reperitur, & apud principes sa-
 cerdotū, & apud Herodem, & apud Pilatum: tñ pro-
 pter illos, quibus respondere noluit, ad hoc data est
 de agno similitudo, ut in suo silentio non reus, sed in-
 nocens haberet. **Respondit Iesus: Non haberes**
aduersum me ullā potestatem, nisi tibi datū esset de-
super. Propterea qui tradidit me tibi, maius peccatū
 habet.] Ecce respondit, & tñ non ubiq; respondit, nō
 sicut reus siue dolosus, sed sicut agnus, hoc ē, sicut sim-
 plex atq; innocens nō aperuit os suum. Proinde ubi
 non rñdebat, sicut ouis silebat: ubi respondebat, sicut
 pastor docebat. **Dicam⁹ ergo qd dixit, qd & per Apo-**
stolum docuit: quia non est potestas nisi à deo. **Et ga-**
plus peccat, qui potestati innocentem occidendū li-
 uore tradit, quā potestas ipsa, si eum cum timore al-
 terius maioris potestatis occidit. Talem quippe dñs
 Pilato dederat potestatem, ut esset etiam sub Cæsaris

potestate, quapropter inquit: [Non haberes aduersum me ullā potestātē,] id est, quantulamcumq; habes, nisi hoc ipsum, quicquid est, tibi esset datum desuper. Sed quā scio quātum sis, (non enim tantum est, ut tibi omnimodo liberū sit) [propterea q; tradidit me tibi, maius peccatū habet.] Ille quippe me tuæ potestati tradidit inuidēdo, tu uero eandē potestātē in me exercitāturus es metuendo: nec timendo quidē, præsertim innocentē, homo hominē nō debet occidere, sed tñ id zelando facere multo magis malum est, quā timendo. Et ideo nō ait uerax magister: Qui me tradidit tibi, ipse habet peccatum, tanq̄ ille non haberet: sed ait, maius habet peccatum, ut etiam se habere intelligeret. Neq; em̄ propterea illud nullum est, quā hoc maius est. Exinde quærebat Pilatus dimittere eum. Quid est hoc quod dicitur [exinde] quasi antea nō quærebat: Lege superiora, & inuenies iam dudum eum quære dimittere Iesum. Exinde itaq; intelligēdum est, propter hoc, id est, ex hac causa, ne haberet peccatum occidendo innocentem sibi traditū, quamuis mitius peccans quā Iudæi, qui illum ei tradiderant occidēdum. Exinde ergo, id est, ideo ne hoc peccatum faceret: non nunc primo, sed ab initio quærebat eum dimittere. Judæi autē clamabāt, dicētes: Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris. Omnis enim qui se regem facit, contradicit Cæsari.] Maiorem timorem se ingerere putauerunt Pilato, terren-do de Cæsare, ut occideret Christum, quā superioribus ubi dixerant, [Nos legem habemus, & secundum legem debet mori, quia filium dei se fecit.] Eorum legem quippe ille non timuit ut occideret, sed magis filium dei timuit occidere. Nunc uero, non sic potuit

contemnere **Cæsarem** autorē potestatis suæ, quæ ad-
modum legem gentis alienæ. **Ait** adhuc: **Pilatus**
autem cū audisset hos sermones, adduxit fo-
ras Iesum, & sedit pro tribunali, in loco qui dicitur **Li-**
thostratos, hebraice autem **Gabatha**. **Erat autē** para-
sceue pasche hora quasi sexta.] **Qua** hora sit dñs crucifi-
xus, propter euangelistæ alterius testimonium, q̄ di-
xit: [**Erat** autem hora tertia, & crucifixerunt eum,]
quoniā magna disceptatio solet oboriri, cū ad ip̄m
locum, ubi crucifixus narratur, uentum fuerit, ut p̄-
tuerimus (si dñs uoluerit) differemus. **Cū** pro tribu-
nali sedisset **Pilatus**, **dixit** **Judæis**: **Ecce** rex uester.
Illi autem clamabant: **Tolle** tolle, crucifige eum. **Di-**
cit eis **Pilatus**: **Regē** uestrum crucifigam?] **Adhuc** ter-
rorem, quē de **Cæsare** ingesserant, superare conatur,
de ignominia eorū uolens eos frangere, dicit do: [**Re-**
gem uestrum crucifigam?] quos de ignominia **Chri-**
sti mitigare non potuit. **Sed** timore **Pilatus** mox uin-
citur. **Vnde** subditur: **Responderunt** p̄ntifices:
Non habemus regem nisi **Cæsarem**. **Tunc** ergo tradi-
didit eis illum, ut crucifigeretur.] **Apertissime** quip-
pe contra **Cæsarem** uenire uideretur, si regem se nisi
Cæsarem nō habere profitentibus, aliū regē uellet in-
gerere, dimittendo impunitum, quē propter hos au-
sus ei tradiderunt occidendum. **Non** autem dictum
est: **Tradidit** eis illum, ut crucifigerent illū, sed ut cru-
cifigeret, scilicet iudicio ac potestate p̄sidis, ut euā-
gelista dicit: [**Tradidit** ergo illum eis, ut crucifigere-
tur. **Sed** nunquid aliud & ante cupiebat, cum dice-
bat: **Accipite** eum uos, & crucifigite. uel etiam supe-
rius: **Accipite** eum uos, & secundum legem uestram
iudicate eū: **Cui** autē illi tantopere noluerunt, dicentes:

Nobis non licet interficere quenquam, & omni modo instantes, ut non ab eis, sed à præsidente occideretur, & ideo eum occidendū accipere recusantes, si nūc eū accipiunt occidendum: aut si hoc nō fit, cur dictū est, Tunc ergo tradidit eis illū, ut crucifigeretur? Sed ideo illis traditum dixit euangelista, ut eos crimine implē caros, à quo alieni esse conabantur, ostenderet. Non enim Pilatus hoc faceret, nisi ut id quod eos cupere cernebat, impleret. Vñ & sequitur: Susceperūt autē Iesum, & eduxerunt. Potest ad milites iam referri, uel apparitores præsidis. Nam postea euidētius dicitur: Milites ergo cum crucifixissent eū: quāuis euangelista etiā si totum Iudæis tradidit, merito facit. Ipsi enim susceperūt, quod audacissime flagitauerūt: & ipsi fecerunt, quicquid ut fieret extorserunt. Iudicante atq; damnāte Pilato pro tribunali dominū Iesum Christum, hora quasi sexta susceperunt eum, & eduxerūt. Et baiulās sibi crucem, eruiit in eū, qui dicitur caluariae locum, hebraice autem golgatha, ubi eū crucifixerūt. Quid est qđ Marcus euangelista ait, Erat autem hora tertia, & crucifixum eum, Iohannes uero dicit, erat autem parasceue paschæ hora quasi sexta, quādo sedit pro tribunali? Hora tertia crucifixus est dominus linguis Iudæorum, hora sexta manibus militū, ut intelligamus horam quintam iam transactam fuisse, & aliquid de sexta captum, quando sedit pro tribunali Pilatus, quæ dicta est quasi sexta: & cum duceretur, ut in ligno cū duobus latronibus crucifigeretur, & iuxta crucē eius gerreretur quæ gesta narrantur, hora sexta in obscura cōpleretur, ex qua hora usq; ad nonam solem obscuratum, & tenebras factas trium euangelistarum, Mar-

thæi, Marci & Lucæ contestatur autoritas. Sed quoniam Iudæi facinus interfecti Christi à se in Romanos, id est, Pilatum & eius milites transferre conati sunt, propterea Marcus suppressa ea hora, qua Christus à militibus crucifixus est, quæ agi sexta iam cœperat, tertiam potius horam recordatus expressit. Qua hora intelliguntur apud Pilatum clamare potuisse, Crucifige crucifige, ut non illi tantum reperiantur crucifixus Iesum, id est, milites, qui eum ligno sexta hora suspenderunt, uerum etiam Iudæi, qui ut crucifigeretur, tertio clamauerunt. [Baiulans sibi crucem, exiit in eum, qui dicitur caluarie, locum, hebraice autem golgatha, ubi eum crucifixerunt, & cum eo alios duos, hinc & hinc, medium autem Iesum.] Isti duo latrones erant, sicut aliorum euāgelistarum narratione didicimus, cum quibus crucifixus, & inter quos crucifixus est Christus. De quo premissa dixerat propheta: Et cum iniquis deputatus est. Scriptit autem titulum Pilatus, & posuit super crucem. Erat autem scriptum: Iesus Nazarenus rex Iudæorum. Hunc ergo titulum multi legerunt Iudæorum, quia prope ciuitatē erat locus, ubi crucifixus est Iesus. Et erat scriptum hebraice, græcè & latine. Hæ quippe tres linguæ ibi præ cæteris eminebant, Hebræa propter Iudæos in lege gloriantes, Græca propter gentiū sapiētes, Latina propter Romanos multis ac penè omnibus iam tunc gentibus imperantes. Dicebant ergo Pilato pontifices Iudæorum: Noli scribere rex Iudæorum. sed quia ipse dixit, rex sum Iudæorum. Respondit Pilatus: Quod scripsi, scripsi. O ineffabilem uim diuinæ operationis, etiam in cordibus ignorantium, nonne

occulta uox quædã Pilato intus, quodam, si dici potest, clamoso silentio personabat, quod tanto ante in Psalmorum literis prophæratum est, **Ne corrupas tituli inscriptionem?** Nunquid enim propterea non erit uerũ, quia Iesus ait, **Rex sum Iudæorum?** Sed quod loquimini insani p̄tiffices? Si corrumpi non potest quod Pilatus scripsit, corrumpi potest quod ueritas dixit: Sed Iudæorum tantum rex est **Christus**, an etiam gentium? imò & gentium. **Cum enim dixisset in prophetia, Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum eius, prædicãs præceptũ eius, ne propter Sion montem solis Iudæis eum regẽ diceret constitutum, continuo subiicit: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula à me & dabo tibi gentes, &c.** Cur ergo magnũ uolumus intelligere in hoc titulo sacramentum, in quo scriptum erat, **Rex Iudæorũ, si rex est Christus & gentium?** Quia scilicet oleaster factus est particeps pinguedinis oliuæ, non oliua particeps facta est amaritudinis oleastri. Nam in eo quod de **Christo** ueraciter scriptus est titulus, **Rex Iudæorum**, qui sunt intelligendi Iudæi, nisi semen **Abraæ**, filij re promissionis, qui sunt etiam filij dei? Quoniam nõ qui filij carnis, ait **Apostolus**, filij dei, sed qui filij re promissionis, deputantur in semine **Abraæ**. Et gentes erãt quibus dicebat: **Si autem uos Christi, ergo Abraæ semen estis, secundum promissionem hæredes. Rex ergo Iudæorum Christus, sed Iudæorum circũcisione cordis & spiritu, non litera. Quorum laus non ex hominibus, sed ex deo, pertinetium ad Ierusalem liberam, matrẽ nostram, æternam in cælis, Saram spiritalem, ancillã & filios eius de domo libertatis eiuscientem. Ideo em**

Cognoscere autē supereminētē scientiæ charitatē, quæ est uinculū perfectionis. Si ergo charitas supereminētiore habet uiam, & supereminet scientiæ, & super omnia præcepta est, merito uestis, qua significat de super contexta phibetur. Incōfutilis autē, ne aliqñ distuat. Et ad unū peruenit, quia in unū oēs colligit, sicut & apostolos. Cū esset em̄ ipse numerus duodenarius, i. quadripartitus inter eos, & oēs essent interrogari, solus Petrus respondit: Tu es Christus filius dei uiui. Et ei dicitur: Tibi dabo claues regni ca- Matth. 16
 lorum, tanquā ligandi & soluendi solus acciperet potestatem, cū & illud unus p̄ om̄ibus dixerit, hoc est, cum om̄ibus, tanquā personā gerens ipsius unitatis. Ideo unus p̄ om̄ibus, quia unitas est in om̄ibus. Vnde & hic cum dixisset [de super contexta] addidit [per totū.] Quod si referamus ad id quod significat, nemo eius est expers q̄ pertinere inueniatur ad totū quo toto, sicut græca indicat lingua, catholica uocatur ecclesia. In sorte autē quid, nisi dei gratia cōmendata est: Sic quippe in uno ad om̄es peruenit, cum fors omnibus placuit, quia & dei gratia in uno ad om̄es peruenit. Et cū fors mittitur, nō personæ cuiusq; uel meritis, sed occulto dei iudicio creditur. Et ideo ista nō aliqd boni significasse q̄s dixerit, quia per malos facta sunt, nō scilicet p̄ eos, qui Christum securi, sed qui sunt persecuti. Quid em̄ de ipsa cruce dicturi sumus, quæ certe similiter ab inimicis atq; impijs Christo facta & impacta est: & tñ ea significari recte intelligitur, quod ait Apostolus, quæ sit latitudo, lōgi Ephesi.
 tudo, altitudo & pfundum. Lata est quippe, in trāuerso ligno, quo extēduntur p̄dentes manus, & significat opa bona in latitudine charitatis. Longa est, a trāuerso ligno usq; ad terrā, & significat perseue-

rantiam in longitudine temporis, usque ad finem. Alta est in cacumine, quod à trāuerso ligno sursum rursus extenditur, & significat supernum finem, quod cuncta opera referuntur: quoniam cuncta quæ latitudine bene ac perseveranter fiunt, propter altitudinem diuinorum faciendā sunt præmiorum. Profunda est etiam in ea parte, quæ in terra figitur, ibi quippe occulta est, nec uideri potest: sed cuncta eius apparentia & eminentia inde consurgunt, sicut bona nostra de profunditate gratiæ dei, quæ comprehendī ac diiudicari non potest, uniuersa procedunt. Sed & si crux Christi hoc solum significet, quod ait Apostolus, Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum passionibus & concupiscētijs, quā magnū bonum est: nec tamen hoc facit, nisi concupiscens aduersus carnem spiritus bonus, cum illam crucem Christi fecerit inimicus, id ē, malignus spiritus. Postremo quid est (quod omnes noluerunt) signum crucis, nisi crux Christi? Quod signum, nisi adhibeatur siue frontibus credentium, siue aqua ipsa, ex qua renascantur, siue oleo quo chrismate unguuntur, siue sacrificio quo alūtur, nihil eorum uita perficitur. Quomodo ergo per id quod mali faciunt, nihil boni significatur, quādo per crucem Christi, quam fecerūt mali, in celebratione sacramentorum eius bonum nobis omne signatur? Crucifixo domino, posteaquam diuisio uestimentorum eius etiam missa sorte completa est, quæ deinde narrat Iohānes euangelista, uideamus. [Et milites quidem hæc fecerunt: Stabant autem iuxta crucē Iesu mater eius, & soror matris eius Maria Cleophæ, & Maria Magdalene. Cum uidisset

Gala. r

ergo Iesus matrem & discipulum stantem, quem diligebat, dicit matri suæ: **Mulier, ecce filius tuus.** Dein de dicit discipulo: **Ecce mater tua.**] Hæc nimirum est illa hora, in qua Iesus aquam conuersurus in uinum, dixerat matri: **Quid mihi & tibi est mulier? Nondum uenit hora mea.** Hanc itaque horam prædixerat, quæ tunc nondum uenerat, in qua deberet agnosci à matre moriturus, de qua fuerat mortaliter natus. Tunc diuina facturus, non diuinitatis, sed infirmitatis matrem uelut incognitam reprehēdebat: **Nunc autem humana iam patiens, ex qua fuerat factus homo, affectu commendabat humano.** Tunc enim, qui Mariam creauerat, innotescebat uirtute: nunc uero, quem Maria pepererat, pēdebat in cruce. **Moralis igitur insinuat loquens, ita facit quod faciendum admonet, & exemplo suo instruit suos præceptor bonus, ut à filiis pijs impendatur cura parentibus, tanquã lignum illud, ubi erant fixa membra morientis, etiam cathedra fuerit magistri docentis.** Et ex illa hora accepit eam discipulus in sua. De semetipso dicens sic quippe commemorare solet, quod eum diligebat Iesus, qui utique omnes, seipsum præ cæteris familiariter diligebat, ita ut in conuiuio supra pectus suum residere faceret. Credo ut istius euangelij, quod per eum fuerat prædicaturus, diuinam excellentiam hoc modo alius commendaret. **Postea dominus sciens quia iam omnia consummata sunt, ut cõsummaretur scriptura, dicit: Sitio.** **Vas ergo politum erat aceto plenum.** Illi autē spongiam aceto plenã hyssopo circumponētes, obtulerunt ori eius. Cum ergo accepisset Iesus acetum, dicit: Consummata est. Et inclinato capi-

te tradidit spm. Quis potest quæ facit ita dispo-
 re, quomodo disposuit hō iste qui passus est? sed ho-
 mo mediator dei & hominum, homo de quo prædi-
 ctum legitur: **Et homo est, & quis agnoscit eū? Quo-**
 niam omnes, per quos hæc fiebant, uidebant homi-
 nem, sed non agnoscebant deum. **Homo** namq; ap-
 parebat, quia dominus latebat. **Patiebatur** hæc omnia,
 qui apparebat: & **idem ipse** disponebat hæc omnia,
 qui latebat. **Vidit ergo,** quoniam consummata sunt
 omnia, quæ oportebat ut fierent, antequam accipe-
 ret acetum, & traderet spiritum, atq; ut hoc etiā con-
 summaretur quod ait: **Et in siti mea** porauerūt me
 aceto, **sitio** inquit, tāquam hoc diceret: hoc minus fe-
 cistis, date quod estis. **Iudæi** quippe ipsi erant acetū,
 degenerantes à uino patriarcharum & prophetarū,
Tanquam de pleno uase, de iniquitate mundi huius
 impleti, cor habentes uelut spongiā cauernosis quo-
 dammodo atque tortuosis latibulis fraudulentum.
Hysopum autem, cui circumposuerunt spongiā ace-
 to plenam, qm̄ herba est humilis, & pectus purgat,
 ipsius Christi humilitatem congruenter accipimus,
 quam circūdederunt, & se circumuentisse putauerūt.
Vñ illud in Psalmo: **Asperges me domine hysopo.**
 & mundabor, Christi namq; humilitate mundamur,
 quia nisi humiliasset semetipsum, factus obediēs pa-
 tri usq; ad mortem crucis, utiq; sanguis eius in remis-
 sionem peccatorum, hoc est, in nostram mundatio-
 nem non fuisset effusus. **Nec moueat,** quoniā spon-
 giam ori eius potuerunt admouere, qui in cruce fue-
 rat exaltatus à terra. **Sicut enim** apud alios euangeli-
 stas legitur, quod hic prætermisit, in arundine elic fa-
 ctum, ut in spongia talis potus ad crucis sublimia le-

natur. Per arundinē uero scriptura significat, quæ
implebatur hoc facto. Sicut em̄ lingua dr̄, uel latina,
uel alia qualibet, sonū significans qui lingua p̄mit,
sic arundo dici potest litera, quæ arundine scribitur,
sed significā t̄ius sonos uocis humanæ usitatis di
cimus linguas. Scripturā uero arundinē dici, quo mi
nus est usitatum, eo magis est mystice figuratum.
[Cum ergo Iesus accepisset acerū, dixit: Cōsumma
tum est.] Quid, nisi quod paulo ante p̄phetia prædi
xerat: deinde, q̄a nihil remāserat, quod antequā mo
reretur, fieri adhuc oportebat. Tanquā ille, q̄ prātem
habebat ponendi animā, & iterū sumendi eam, pactis
om̄ibus, quæ ut pagerentur expectabat, inclinato ca
pite tradidit sp̄m. Quis ita dormit q̄n uoluerit, sicut
Iesus mortuus est, q̄n uoluit? Quis ita uestē deponit
q̄n uoluerit, sicut Iesus animam q̄n uoluit? Quis ita
cum uoluerit obiit, quō obiit, q̄n uoluit Iesus? Quan
ta speranda uel timenda potestas est iudicantis, si ap
paruerit tanta morientis? Posteaquā d̄s Iesus per
actis om̄ibus, quæ ante suam mortē peragi oportere
præsciebat, q̄n uoluit tradidit sp̄m. Quæ deinde se
cuta sunt, euāgelista narrante, uideamus. Judei er
go (inquit) q̄m parasceue erat, ut non remane
rent in cruce corpora sabbato. (Erat em̄ ma
gnus dies ille sabbati) rogauerunt Pilatum, ut fran
gerentur eorum crura, & tollerentur.] Non curra tol
lerentur, sed hi quibus ideo frangebantur ut more
rentur, auferrētur ex ligno, ne pendētes in crucibus,
magnum diem festū sui diurni cruciatus horrore
fœdarēt. Venerunt ergo milites. 7 primi que
dem frugerunt crura. 7 alterius qui crucifi
gens est cum eo. Ad Iesum autem cum uenit

sent, vt viderunt eum iã mortuum, non frege-
 runt eius crura. Sed unus militum lancea latus eius
 aperuit, & cõtinuo exiuit sanguis & aqua.] Vigilans
 ter uerbis euangelista usus est, non ut diceret, latus
 eius percussit, aut uulnerauit, aut quid aliud, sed ape-
 ruit, ut illic quodãmodo uitæ ostiã panderetur, un-
 de sacra menta ecclesiæ manauerunt, sine quibus ad
 uitã, quæ uera uita est, non intratur. Ille sanguis
 in remissionem fusus est pctõrum, aqua illa salutare
 tẽperat poculũ, hoc lauacrum præstat & porũ. Hoc
 prænuñciabat, quod Noe in latere arcæ ostium face-
 re iussus est, quo intrarent animalia, quæ non erant
 diluuiõ peritura, quibus præfigurabat ecclesia. Pro-
 pter hoc prima mulier facta est de uiri latere dormi-
 entis, & appellata uirago, mater quoq; uirorum. Ma-
 gnum q̃ppe significatur bonũ, antea & magnũ præ-
 uaricationis malum, in habitu iacētis atq; dormien-
 tis. Et hic secũdus Adã inclinato capite in cruce dor-
 miuit, ut inde formaretur ei cõiũ, quæ de latere dor-
 mientis defluxit. Omors unde mortui reuiuiscunt.
Facta sunt em̃ hæc, vt scriptura impletur:
Os nõ comminuetis ex eo. Et iter alia scri-
ptura dicit. Videbũt in quẽ pupugerũt. Duo
 testimonia de scripturis reddidit singulis rebus, q̃s fa-
 ctas fuisse narrauit. Nam q̃a dixerat, [Ad Iesum autẽ
 cum uenissent, non fregerunt eius crura,] ad hoc p-
 tinet testimonium: [Os non comminuetis ex eo.]
Quod præceptum est eis, qui celebrare pascha iussi
 sunt ouis immolatione in ueteri lege, quæ dominicæ
 passionis umbra præcesserat. Vnde pascha nostrũ im-
 molacrus est, de qua & Isaias propheta prædixit. Si cue-
 quis ad immolandum ductus est. Item subiunxer at

dicens: [Sed unus militum lancea latus eius aperuit.] ad hoc pertinet alterum testimoniū, hoc est, [Vi debunt in quem cōpunxerunt.] Vbi promissus est Christus in ea, qua crucifixus est, carne uenturus.

Post hæc autem rogauit Pilatum Joseph ab Arimathæa, eo quod esset discipulus Iesu, occultus autem propter metum Iudæorum, ut tolleret corpus Iesu. Et permisit Pilatus. Venit ergo & tulit corpus Iesu. Venit autem & Nicodemus, qui uenerat ad illum nocte primū, ferēs mixturam myrrhæ & aloes quasi libras centum.] Non ita distinguendū est, ut dicamus, primū ferens mixturā myrrhæ, sed hoc qd dictū est [primū] ad superiorē sensum pertinet. Venerat em̄ Nicodemus ad Iesum nocte primū, quod idē Iohānes narrauit in prioribus euāgelij sui partibus. Hic ergo intelligendū est, ad Iesum non tunc solū, sed tunc primum uenisse Nicodemum: uentitasse autē postea, ut fieret audiēdo discipulus. Quod certe mō in reuelatiōe corporis beati Stephani fere omnibus gentibus declaratur. Erat autē ubi crucifixus est, hortus: & in horro monumētum nouū, in quo nondū quisquā positus fuerat.] Sicut in Mariæ uirginis utero nemo ante illū uel post illū cōceptus ē, ita in hoc monumēto nemo ante illū, nemo post illū sepultus ē. Ibi ergo propter parasceuen Iudæorū, quia iuxta erat monumentū, posuerunt Iesum. Acceleratā uult intelligi sepulturam, ne aduerserasceret, qñ iam propter parasceuen, quam cenam puram Iudæi usitatus apud nos uocant, facere aliquid non licebat.